

Dr. Joan Obiols i Llandrich

TEXT: FERRAN OBIOLS I GALÍ

Etnobotànica i salut mental es donen la mà en aquesta entrevista.

Enguany s'ha celebrat el 75è aniversari del descobriment de la dietilamida de l'àcid lisèrgic, coneguda per les seves sigles en alemany: LSD. Aquest fàrmac sintetitzat a partir de la banyeta de sègol (Claviceps purpurea), així com la psilocibina, principi actiu del gènere Psilocybe, foren amplament emprats en investigació psicoterapèutica i tractament de patologies mentals durant els anys cinquanta i seixanta del segle passat. El Dr. Joan Obiols i Llandrich, especialista en esquizofrènia, estats modificats de consciència i psiquiatria transcultural, ens exposa amb detall i profunditat una realitat poc explicada.

A l'hora d'escriure *El Dioscòrides renovado*, Font i Quer (1961) hi incorpora les llavors recents investigacions etnomicològiques de Valentina Pavlovna i Gordon Wasson. Només a la introducció trobem abundants i extenses referències a *Mushrooms, Russia and History* i *Les champignons hallucinogènes du Mexique*, com si volgués divulgar la teoria wassoniana i el descobriment de l'LSD. Quina pot ser la motivació de Font i Quer per reivindicar amb tanta vehemència tots aquests coneixements?

Resulta sorprenent l'entusiasme que Font i Quer demostra vers les investigacions de Gordon Wasson i Valentina Pavlovna. Efectivament són treballs molt propers en la seva redacció. Els Wasson, molt ben assessorats i acompanyats pel Prof. Roger Heim, van publicar *Mushrooms, Russia and History* l'any 1957. Després vindrien diverses col·laboracions amb

l'etnomicòleg parisenc en revistes científiques, així com l'article *Seeking the Magic Mushroom*. *Life Review* (10-6-1957), que incorporava fotografies etnogràfiques, croquis de camp i làmines científiques de Roger Heim. A resultes d'aquest article divulgatiu, Maria Sabina -una humil curandera mazateca- esdevingué una mena d'heroïna cultural d'abast mundial, ubicant el poble d'Huautla de Jiménez a l'imaginari popular internacional. No puc pronunciar-me amb certesa respecte de les motivacions concretes de Font i Quer a l'hora d'interessar-s'hi tan vivament, de fer-ne insistent difusió. Per altra banda, haig de congratular-me que fos així. Tot plegat fa palesa la seva obertura de mires enfront determinades qüestions socialment espinoses, en tant que quedarien circumscrites en el terreny d'allò que anomenem *tabú*; en aquest cas, l'espantall de la droga, entesa com a estupefaent socialment per-

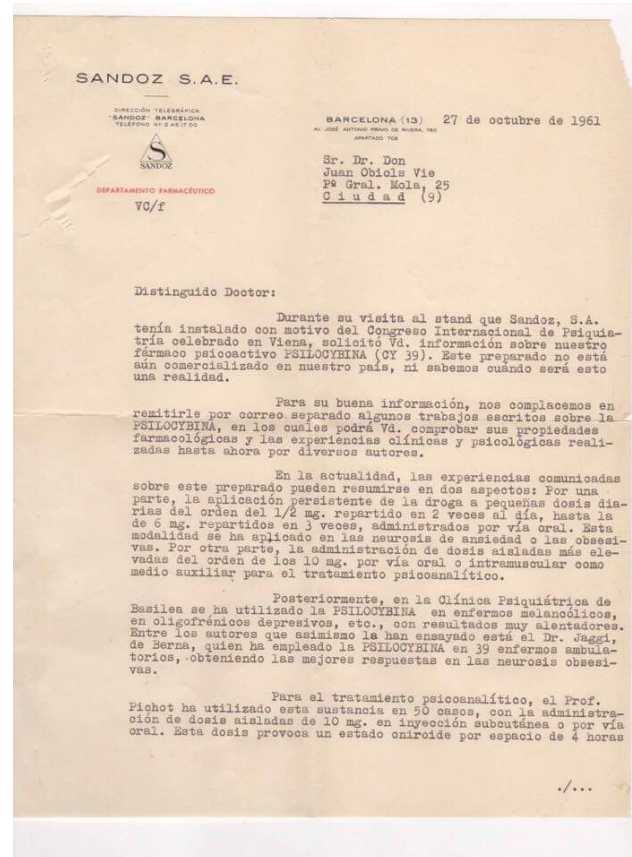
niciós. Hem de tenir en compte el context de publicació: la sinistra atmosfera cultural i acadèmica del franquisme. M'atreveixo a aventurar que el Prof. Heim, amic de Font i Quer des de l'època del Pla Quinquennal Micològic (1931-1935), va tenir-hi algun paper. Segur que Font i Quer, que fou víctima directa de les absurditats acadèmiques d'un règim retrògrad, recordava amb nostàlgia el fervor investigador d'èpoques republicanes, aquelles sortides al camp amb els millors micòlegs europeus, entre ells Heim, el gran expert en bolets tòxics. En assabentar-se de la magnitud de les troballes del seu vell amic i els Wasson, devia quedar colpit, com Lévi-Strauss, Hofmann, Huxley, Graves, Jünger i tants d'altres científics i pensadors. Font i Quer va fer-ne divulgació a consciència, forma part del seu gran llegat.

Com a professional de la psiquiatria, com vas aproximar-te al món dels embriagants xamànics, per utilitzar la terminologia de Jonathan Ott?

Als anys seixanta del segle passat, la psiquiatria era un dels pocs reductes acadèmics de la península on existia interès científic per substàncies com la psilocibina. A partir de la dècada anterior, en consonància amb les propostes del Dr. Albert Hofmann, la psiquiatria va emprar aquestes substàncies, que foren anomenades *al·lucinògenes*, entre d'altres noms. Els sorprenents i profunds efectes d'aquests psicofàrmacs –sobretot psilocibina i LSD–, la potent alteració de la consciència que produeixen, van permetre albirar noves formes d'explicar la malaltia mental, especialment en una de les seves manifestacions més greus i complicades; la psicosi. Ahora, projectaven noves vies experimentals de tractament. Fou així com entre 1950 i 1970, la psiquiatria occidental produí una quantitat ingent de literatura científica relativa al seu ús clínic en comprovar les sorprenents virtuts terapèutiques sobre una gran diversitat de patologies mentals. Als EUA, Alemanya, França, Regne Unit, Suïssa i Txecoslovàquia, així com a molts altres països europeus –també a Espanya–, els psiquiatres s'engresquen a testar-ne la potencialitat. Un laboratori suís, la casa Sandoz de Basilea -actual Novartis-, on treballava l'Albert Hofman i on va tenir lloc l'accidental descobriment, va treure al mercat la psilocibina (sota el nom registrat d'*Indocibina*) i l'LSD (sota el nom comercial de

Delysid), posant-les a disposició dels psiquiatres. El meu propi pare, Joan Obiols i Vié -també psiquiatre- va rebre personalment, per cortesia de Sandoz, unes mostres d'*Indocibina*; psilocibina en forma de comprimits com els que foren entregats a Maria Sabina l'onze d'octubre de 1962; acompanyats d'una carta, així com d'un sobre amb diversos treballs clínics, a mode d'instruccions d'ús. A diverses catedres de facultats de medicina espanyoles s'experimentà a bastament amb psilocibina i LSD, generant quantioses publicacions on s'exploraven les possibilitats terapèutiques d'aquests nous psicofàrmacs comercials. Despuntaren Barcelona, Madrid, Saragossa, València i Granada, que van contemplar i desenvolupar seriosament aquesta via d'investigació.

Com a anècdota personal puc esmentar que l'any 1968, amb sols disset anys, m'incorporo com a alumne intern a l'Hospital Clínic. En aquell moment -poc després tot això s'acabà-, vaig col·laborar en un treball experimental que volia establir el potencial antidepressiu de la psilocibina. Recordo

Figura 2. Carta del laboratori Sandoz adreçada al Prof. J. Obiols Vié. Datada l'octubre de 1961. Arxiu Obiols.

haver administrat la substància cada matí a una pacient, durant un cert temps. Aquell estudi en concret –dirigit pel Prof. Enric González Monclús-, va veure's sobtadament estroncat. Fou en aquella època que s'establí una fèrria repressió, arreu del món, fins i tot en recerca clínica, per motius de caire merament polítics o ideològics.

...continua, continua!

L'any 68 poc m'imaginava que el meu interès per aquestes substàncies incrementaria, aprofundint en el seu coneixement teòric i pràctic. Al 1970 vaig començar la llicenciatura de Geografia i Història –que feia simultàniament amb Medicina- amb la intenció de completar-la com a Antropologia Cultural. Claudi Esteva Fabregat havia retornat de Mèxic i, nomenat catedràtic d'Antropologia Cultural, s'esforçava a dissenyar la futura llicenciatura. Quan vaig acabar -el 1975-, aquesta encara no existia, però els meus estudis eren el que més s'hi aproximava i, lògicament, em sentia antropòleg *in nascitur*. Com a estudiant de medicina m'havia aproximat a tot aquest món en l'assignatura Història de la Medicina, presentant un treball de revisió sobre l'ús

d'al·lucinògens entre els asteques, que s'acabaria convertint en la meua primera publicació, dins de *Medicina e Historia*. L'any 1971, a partir de la meua primera experiència amb LSD -a *peak experience*-, el meu entusiasme va anar en augment, lamentant que la psiquiatria acadèmica no podia seguir una recerca que s'albirava tan prometedora. L'any 1977, en el decurs d'un viatge per Mèxic, vaig poder visitar Huautla de Jiménez, experimentant per primera vegada l'efecte dels "honguitos", bolets psicodèlics en plena Sierra Mazateca. Una altra experiència reveladora, realment inefable; resulta impossible descriure amb paraules el conjunt de sensacions, emocions i pensaments que, amb el guiatge pertinent, poden esdevenir una experiència transformadora, curativa, mística o també –tot s'ha de dir-, transformar-se en un episodi angoixant, allò que en argot s'anomena un "mal viatge". Aquests processos quasi psicòtics que sobrevenen a una minoria d'usuaris, poden ésser reconduïts, esdevenint vivències d'autoconeixement. La meua experiència reiterada com a psiquiatre voluntari dins d'un equip d'atenció ad hoc -com és el projecte Kosmicare-, en el marc d'un macrofestival musical caracteritzat per

Figura 3. Equip assistencial Kosmicare, Boom Festival 2014 [Iker Puente]

un elevat consum d'aquestes substàncies –Boom Festival (Portugal)-, em permet reafirmar aquesta asserció. L'ús recreatiu, sense supervisió mèdica ni control de qualitat del fàrmac, n'impossibilita una dosificació adequada i per força comporta certs riscos que s'han de minimitzar, tal com fan des d'Energy Control.

Igualment, em vaig anar endinsant en l'estudi dels estats modificats de consciència des de l'àmbit de la psiquiatria transcultural, que empelta psiquiatria amb antropologia i, forçosament, entronca directament amb l'etnobotànica. Lectures, experiències, el coneixement es va edificant lentament. L'any 1992, tinc l'oportunitat de formar part d'un equip multidisciplinari de recerca antropològica, coordinat per Josep M. Fericgla, antropòleg interessat pels embriagants xamànics. Marxem a l'Equador -zona amazònica-, a fer treball de camp en una petita comunitat shuar, poble d'extens patrimoni etnobotànic i cèlebre sistema etnomèdic, paradigma del xamanisme sud-americà. En aquest cas, el mitjà per a modificar la consciència no és cap bolet. Els shuar utilitzen amb finalitats xamàniques diferents datures i brugmànsies, per una banda, i sobretot *nate'm* –més conegut en l'àmbit lingüístic quítxua com ayahuasca-. De plantes o fongs amb efectes al·lucinògens n'hi ha centenars i poden distingir-se subtils diferències en els respectius efectes. En la meua humil opinió, preval l'efecte principal de modificació de l'estat mental, amb tot l'acompanyament de distorsions ideatives i sensoperceptives que es produeix. El lector interessat pot consultar el meu capítol a *A Western Psychiatrist among the Shuar People of Ecuador*, dins de *Psychiatrists and Traditional Healers. Exploring the Role of Healers in Mental Health*. John Wiley & Sons, 2009. L'experiència etnogràfica em va reafirmar respecte la vigència i utilitat de les pràctiques xamàniques d'arreu del món, fent-me reflexionar sobre la possibilitat de recuperar la psilocibina i l'LSD dins del camp de la psiquiatria.

Què va passar després de la fèrria prohibició? Existeix actualment un interès reviscolat vers aquestes vies d'investigació?

Diguem que la flama s'havia mantingut, de forma escadussera, en grups aïllats d'investigadors dels

Figura 4. Fent electroencefalogrames en el marc de la recerca sobre ayahuasca en l'àmbit xamànic Shuar. [Joan Obiols i Llandrich]

EUA, Suïssa, Alemanya i algun altre país, lluitant contra les draconianes restriccions legals instaurades de forma acientífica. Darrerament, la comunitat científica és cada cop més conscient de la vàlua d'aquestes substàncies. Tornen a ésser habituals, en revistes de màxim prestigi acadèmic, les publicacions relatives a la seva utilitat terapèutica. Potser sí que podem parlar d'un interès renovat. A nivell local, el maig del 2016, el psicòleg Iker Puente va convidar-me a col·laborar en un simposi amb la participació de William Richards, figura històrica d'aquesta branca de la psicoteràpia. Fou un honor tractar-lo personalment en un col·loqui a Barcelona.

Bill Richards, psicòleg de 77 anys, possiblement és la persona viva que atesora més experiència en el camp de la investigació amb psilocibina. Des de principis dels seixanta, fins a l'any 1977 -sempre en institucions de prestigi acadèmic-, va aconseguir desenvolupar el seu treball i va esdevenir una eminència a nivell mundial. L'any 2000 va obtenir els permisos per reactivar les seves investigacions. Als EUA col·laborà amb Walter Norman Pahnke, metge i pastor protestant, a qui devem un dels experiments més interessants sobre els efectes de la psilocibina i la seva potencialitat de generar experiències místiques i religioses. El Divendres Sant (*Good Friday*) de 1962, vint estudiants de teologia es van reunir en una capella de la Universitat de Boston. Aquella experiència singular, anomenada *The Marsh Chapel Experiment*, va desenvolupar-se sota el paraigua de la Harvard Divinity School i el Harvard Psilocybin Project. A la meitat dels voluntaris se'ls va administrar 30 mg de psilocibina; a l'altra meitat, niacina (vitamina B3) com a placebo; tot

Figura 5. Joan Obiols i Llandrich, Bill Richards i Iker Puente al seminari sobre psicoteràpia psicodèlica, Barcelona 2016. [Natacha Elmir]

plegat, amb una rigorosa metodologia de doble cec. Va quedar demostrat que “les persones que van rebre psilocibina van experimentar en major mesura que els controls els fenòmens descrits per la nostra tipologia de misticisme” (Pahnke, 1963). Huston Smith, especialista en filosofia comparada, participà en l’experiment i sempre recordà aquella experiència com la més còrporadora de la seva vida. Pahnke i Richards, en experiments posteriors, van comprovar que els efectes positius de la psilocibina eren persistents, però no sempre associats a vivències místiques. En una revisió posterior de l’estudi de Pahnke, Rick Doblin (1991) va entrevistar -25 anys després-, els voluntaris que van prendre psilocibina aquell històric Divendres Sant –molts esdevinguts pastors protestants-. La immensa majoria recordava l’experiència com a “molt intensa, profunda” i, encara, marcada per les característiques del “contacte místic”. Fins al dia de la seva mort, Pahnke va treballar amb Richards, establint col·laboracions amb d’altres terapeutes de prestigi, com Stanislav Grof o Richard Yensen.

Les investigacions de Richards van molt més enllà de la capacitat d’induir experiències religioses o místiques. El seu treball com a terapeuta li ha permès comprovar la utilitat d’aquestes substàncies en molts altres aspectes relatius a la salut mental, com per exemple el tractament de l’alcoholisme i altres addiccions, de neurosis greus, pacients que patien estrès en relació a tenir un càncer, etcètera. També ha pogut comprovar la idoneïtat de l’ús d’aquestes substàncies en la formació dels professionals de salut mental, corroborant la direcció apuntada per Albert Hofmann des d’un primer moment.

En una conferència a l’auditori de la casa Sandoz durant la seva primera visita a Barcelona -a pregunta meva-, Hofmann va exposar amb detall la conveniència de l’autoadministració de LSD en la formació de psiquiatres, donat el seu efecte psicomimètic.

Al llarg dels anys, després de participar en multitud de reunions, simposis i congressos, he pogut establir contacte -i certa amistat-, amb veritables eminències. Aquestes relacions personals han estat summament enriquidores. He conegut i tractat, entre d’altres, Albert Hofmann, Jonathan Ott, Giorgio Samorini –expert en el gènere *Psilocybe*-, Sasha i Ann Shulgin, Claudio Naranjo i l’esmentat Richards. A nivell més nostrat, però també de categoria internacional, destaquen Jordi Riba i José Carlos Bouso. Tots ells uneixen la seva saviesa a una categoria humana de primer ordre. L’any 2013, la Fundació ICEERS (International Center for Ethnobotanical Education, Research and Services), amb seu central a Barcelona, va proposar-me assumir la presidència del seu patronat. Vaig acceptar honorat d’ocupar aquest càrrec. El seu director general, Ben de Loenen, i el director científic, José Carlos Bouso -i la resta de directius-, fan una tasca magnífica en el camp de l’etnobotànica, centrant-se en el món de les plantes i els fongs amb propietats al·lucinògenes.

Però què tenen fàrmacs com l’LSD, la psilocibina, la mescalina, la ibogaïna o la dimetiltriptamina, que els fa diferents d’altres drogues il·legals?

Hauràs observat que a l’hora de referir-me a aquestes substàncies evito usar el nom de “drogues”. Aquest terme, que hauria d’haver conservat certa neutralitat -com passa en anglès-, ha adquirit una connotació social negativa. Ha de quedar clar que els trets perniciosos associats al consum de drogues -addicció, criminalitat, etcètera- no acostumen a presentar-se. A nivell legal, i de forma aberrant, els anomenats al·lucinògens estan englobats al mateix sac que autèntiques drogues potencialment nocives. La veritat és que ni són addictives -en tant que no constitueixen substàncies d’abús-, ni solen ser perilloses. Personalment, considero totalment inadequat que s’associïn a productes de qualitats tan diferents. Tampoc pretenc negar certs riscos lligats a l’ús lúdic del seu consum, que cons-

Figura 6. Joan Obiols i Llandrich, al costat de Claudio Naranjo, a la sessió inaugural del World Ayahuasca Conference, Eivissa 2014. [Arxiu Obiols]

titueixen una realitat que hem de tenir present. Porto 44 anys dedicat a la psiquiatria i, en algunes ocasions, he tractat diversos pacients que, sigui per consum d'LSD, ayahuasca o bolets psicodèlics, han presentat episodis psicòtics de major o menor gravetat; uns breus i resolts fàcilment; d'altres més persistents o complicats. Aquest factor existeix, possiblement, en persones genèticament predisposades, i cal ser-ne conscients. Diversos treballs han revisat la freqüència d'aquest tipus de reacció, comprovant que estadísticament és molt baixa. Cal insistir que l'ús d'aquestes substàncies, de profunds efectes sobre la psique humana, no pot ser abordat de forma frívola i superficial. La prohibició esdevingué a finals dels anys seixanta, del segle passat, va anar lligada a una difusió excessiva que, originada en àmbits universitaris i amplificada en els corrents contraculturals, va arribar a extrems d'absolut descontrol. Personatges com Timothy Leary -psicòleg de Harvard University- es van engrescar amb desmesura, fent-ne apologia fora de l'àmbit acadèmic i terapèutic. El somni psicodèlic quedà estroncat, esdevinent un malson, quan els mitjans de comunicació distorsionaren els fets de forma sensacionalista, contribuint a l'operació policopial en marxa. El resultat: l'elaboració d'una llista -l'*Schedule I*-, on aquests psicofàrmacs malviuen envoltats d'una tirallonga llarguíssima de drogues, sota el pretext erroni que presenten un "alt potencial d'abús" i "no tenen un ús mèdic acceptat".

Malgrat aquestes dècades inquisitorials, vells científics com Richards, Grof o Yensen, amb el suport de nous investigadors, s'esforcen per seguir el camí obert. Aquests fàrmacs provenen del món vegetal. Personalment considero que, les plantes i els fongs

d'aquest tipus bé es mereixen el qualificatiu de sagrats, ja que tenen aquesta consideració entre els pobles de la terra que en són beneficiaris des de temps immemorials. L'ús d'embriagants vegetals en el marc de rituals xamànics no representa cap perill per als membres de la comunitat d'usuaris; al contrari, en reben importants guanys gràcies a la sàvia i conscient administració, que recau sempre a mans d'especialistes, remeiers i remeieres tradicionals.

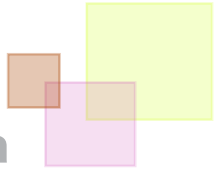
Per acabar, podries aprofundir respecte de què va succeir a casa nostra abans de l'aplicació de l'*Schedule I*?

Aquí va passar el mateix que a qualsevol càtedra de l'època. Aquests psicofàrmacs es van introduir amb total normalitat. El Prof. Ramon Sarró, segon catedràtic de Psiquiatria a la Universitat de Barcelona -entre 1950 i 1970-, es va entusiasmar personalment amb les expectatives generades per l'LSD i la psicodina. Va assistir a l'històric col·loqui sobre LSD i mesalina d'Atlantic City (1955), organitzat per l'*American Psychiatric Association*. L'any següent, manifestava obertament que l'autoadministració d'aquest psicofàrmac constituïa una magnífica vivència per a qualsevol psiquiatre, augmentant la seva capacitat d'empatia i d'anàlisi del malalt mental. Creia que tenia un valor insubstituïble com a experiència i que hauria d'esdevenir una mena de ritus iniciàtic del futur psiquiatre. Significava un pas de gegant en el descobriment de la base bioquímica de l'esquizofrènia i, molt possiblement, en la seva terapèutica. No li semblava més perillós que altres fàrmacs usats a diari, no hi veia cap risc en subjectes normals i, a més, no produïa toxicomania.

Figura 7. El Prof. R. Sarró, J. L. Moreno -creador del psicodrama- i el Prof. J. Obiols Vié. [Arxiu Obiols]

Els efectes somàtics li semblaven mínims i, per contra, els efectes psíquics eren intensos i profunds, però reversibles.

Col·legues que van viure aquells moments m'havien explicat que des de Sandoz, en saber del seu gran interès, li va facilitar un gram d'LSD en un sol comprimit, que va guardar-se en una butxaqueta de l'armilla. Un cop a Barcelona, els seus col·laboradors li van aconsellar transformar –ràpidament– aquell comprimit en ampolletes líquides, per tal de dosificar de forma adequada aquell nou fàrmac. Cal recordar que l'LSD és una substància d'una potència extraordinària. Les dosis són de l'ordre d'unitats gamma -milmilionèsimes parts d'un quilogram-, o el que és el mateix, milionèsimes parts d'un gram. Entre 100 i 200 gammes -o micrograms-, constitueixen una dosi suficient per accedir a un profund estat expandit de consciència. Aquell gram primigeni va transformar-se en 10.000 dosis d'LSD, que durant anys van ocupar un lloc als armaris de la càte-

dra de Psiquiatria de Barcelona, com qualsevol altre fàrmac. Es van desenvolupar una sèrie de recerques: utilitat terapèutica, aproximació al concepte de psicosis model, efectes sobre la creativitat d'artistes plàstics i escriptors, etcètera. En aquest sentit, el meu pare Joan Obiols i Vié -successor de Sarró com a catedràtic-, va participar en algunes investigacions, ja que havia desenvolupat un prematur interès personal en qüestions com la teràpia per l'art, de la qual fou un pioner. Recordo que algunes sessions experimentals s'havien arribat a desenvolupar al nostre domicili particular.

Ferran Obiols. Divulgador etnobotànic independent i membre de Les Basselles. Llicenciat en Filosofia i en Antropologia Social i Cultural a la UAB. [Més ...](#)

BIBLIOGRAFIA

Pavlovna, V., Gordon Wasson, R., 1957. *Mushrooms, Russia and History*. New York: Pantheon Books.

Heim, R., Gordon Wasson, R., 1958. *Les champignons hallucinogènes du Mexique*. París: Muséum National d'Histoire Naturelle.

Font i Quer, P., 1961. *Plantas medicinales. El Dioscórides renovado*. Barcelona: Editorial Labor.

Pahnke, W. N., 1963. *Drugs and mysticism. An analysis of the relationship between Psychedelic Drugs and the Mystical Consciousness*. Cambridge: Harvard University.

Dobin, R., 1991. *Pahnke's Good Friday Experiment: a long term follow up and methodological critique*. *Journal of Transpersonal Psychology*, 23 (1), 1-23

Obiols Llandrich, J., 1975. *El uso de drogas alucinógenas entre los aztecas y su relación con la medicina*. *Medicina & Historia*, nº 49.

Obiols Llandrich, J., 2009. *A Western Psychiatrist among the Shuar People of Ecuador, dins de Psychiatrists and Traditional Healers. Exploring the Role of Healers in Mental Health*. John Wiley & Sons.